

ПСИХІКА, ВИВІРЕНА ВЧИНКОМ

Сергій БОЛТИВЕЦЬ

Copyright © 2016

УДК 159.92 : 943

Serhiy Boltivets PSYCHE, VERIFIED BY THE DEED

Психічне є осередком учинку, й тому іншим способом не може бути пізнане у своїй повноті. Таким є висновок автора *теорії вчинку* Володимира Роменця, який обстоює психологічну всезагальність учинку в історії розвитку психологічної науки від часу, коли людина усвідомила потребу пізнати саму себе аж до становлення психології як науки впродовж ХХ століття. Власне, “коли людина висунула перед собою вимогу “Пізнай саму себе” [7, с. 42] – це і був той *правчинок*, котрий визначив появу канону як мірила майбутнього людського розвитку. Виникнення вказаної теорії ґрунтується на концепції вчинку як на принципі побудови теорії та історії психології, оприлюдненій в одному з найкращих до сьогодні підручників для студентів ВНЗ України, що має назву “Основи психології” [5].

Вчинковий принцип є провідним методологічним орієнтиром сучасної психологічної науки. В ґносеологічній його основі перебуває ідея В.А. Роменця про вчинок як осередок психічного і сама *категорія вчинку*. Відштовхуючись від сказаного, висловлюємо логічно детерміноване твердження про те, що психічне зі свого боку, утворює осереддя вчинку, оскільки осереддя становить центр осередку як концентрованої суб’єктності, тобто, як зазначають В.О. Татенко і В.А. Роменець, “живого осередку”, який цілком включає в себе всі сторони психічного, так що поза ним нічого не залишається” [5, с. 166].

ВЧИНКОМ У СВІДОМОСТІ СТОЛІТЬ

Побудова Володимиром Роменцем теорії вчинку, що стала вихідним принципом і категорією вивчення історії психології, має власну історію, яка ґрунтується на усталених працях української народної психології. “Як

музика, – пише про це В.А.Роменець, – створена видатними композиторами, співвідноситься із музикою, створеною народом протягом багатьох віків, і має в ній свій арсенал, так і народна психологія, закарбована у звичаях, учинках людей певної епохи, є дієвим арсеналом дисципліни психології” [7, с. 44].

Правдивість цього твердження доносять до нас незліченні, принаймні з тих, які збереглися у писемних пам’ятках, значення давніх українських слів: “оучинити, вчинити, оучинить, оучиніть” – вчинити, зробити, здійснити, виконати. Можливості вчинків, які вчиняли українські люди, наприклад, у ХV столітті, охоплювали будь-яку сторону духовного і матеріального життя. Природним було вчинити – **волю, віру, мир, правду, ласку, млин, село, межу, посуд**: (“оучините за нашою волю...” (1480–84 роки), “оучинити віру” (1434), “оучинити нам мир” (1456), “оучинили єсмо им красную правду”, “ласку оучинити” (1457), поставити, збудувати, звести, спорудити (“оучинилоу них соби млини” (1429), заснувати населений пункт (“да оучиніть село” (1448), встановити, визначити межу в просторі (“оучинили с Данилом роз’їзд” (1411), виготовити, виробити (“келіхоучинен” (XV ст.), бути збудованим, поставленим (“оучинитися” – “и аще би инни млин оучинился” (1429) [10]. В будь-якому разі *семантика вчинку* охоплювала певну значущу не тільки для ініціатора і виконавця вчинку, але й для інших людей цілісність, психологічним відповідником якої завжди була буттєва цінність повсякдення праукраїнців.

Всенародна ідея цінності вчинку як основи буття визначала свідомість новопосталої української людини півтисячоліття тому, причому так само, як і тепер. Виходячи з історичної психології українського народу, В.А.Роменець

вибудував теорію для вивчення історії психології як свого, так і багатьох інших народів світу, для розвитку яких *категорія вчинку* мала провідне значення. Зокрема, давньоукраїнське поняття “оучинок” входило до офіційного лексикону юридичних актів Великого князівства Литовського, уживалось, як відзначає І.К.Білодід, “в адміністративно-юридичних документах і навіть у державному управлінні в Польщі та Молдавському князівстві” [10, с. 5], де вчинок позначав поняття справи, діла: “чиним знаменито... ожео успоминаючи і наслідуючи наших предков і такеж нашого отця діла і оучинки...” (1439), “слушно естажи би вчинки людскии... достаточним сведетством листов и на потом будучим били би явни” (1499) [Там само, с. 495].

В наведених прикладах, зафіксованих у писемних пам’ятках офіційних актів, наявні всі три, названі В.А. Роменцем, обов’язкові компоненти вчинку – ситуаційний, мотиваційний і дієвий, які зливаються у процесі знаменитого, а отже гідного схвалення й наслідування іншими взірця чинення: засвідчено історичну пам’ять чинення, яка полягає у згадуванні й наслідуванні наших предків, й також батькових справ і вчинків; визнається слухним, якщо людські вчинки будуть оприятнені не тільки для сучасників, але й для нащадків становитимуть значущі надбання культури, тобто стануть вчинковою післядією як взірцем для її актуального чинення.

За морфологічною і семантичною подібністю близьким і, можливо, похідним від учинку, таким, що йому передуює і зумовлює вчинок, є слово *учити*: “оучити” – повчати, наставляти (“...его милость ...имает нас миловать и оучити” (1468), а також значною мірою прикметник *чесний*: оучливий (“...держати оукаждих ласкавих и верних и оучливих оучинкох и члонкох, яко держали и миловали переже нас бившего дида нашего...” [10, с. 495], й відтак у нинішній семантиці – *вчинений, здійснений, існуючий насправді*, а не лише в уяві обіцяльника. Якщо вчинок як центральний осередок психології українського народу був зафіксований в офіційних актах тодішнього державного утворення XV століття, то немає жодного сумніву в тому, що *вчинковість* як основа народного самоусвідомлення і свідомості особи розвивалась, удосконалювалась і передавалась від покоління до покоління. Її втілення в народному житті має багатовимірну атрибуцію, яка не

обмежується лише писемними свідченнями, а наявніше відображається саме в них.

Скажімо, упорядкований Борисом Грінченком на основі зібраного ним матеріалу “Словарь української мови” (1907–1909) фіксує поняття *учинок* як первинну форму слова [3, с. 370], а *вчинок*, як і всі слова, що починаються “Вч...” [2, с. 260] – як похідну, вживання якої визначається законом милозвучності української мови. Дієслова *учиняти* у значенні “робити”, “зробити”, “здійснювати”, “здійснити” і *учити* в цьому ж прямому значенні, а також слово *учитель* [3, с. 370] різняться лише суфіксами - н -, - тель, що, на наш погляд, свідчить про спільність походження їх семантики. Похідні, додаткові форми втілюють результати людського чинення як суспільного творчого дійства: власне *чини* як місця перетину ниток основи у ткацькій справі і *чиненник* – прокладену для загальносуспільного руху дорогу, облаштовану вказівними стовпами [Там само].

І, нарешті, сучасна Володимирі Роменцю “*Спонука до чину*” – книга Митрофорного протоієрея, відомого церковного і громадсько-культурного діяча Канади, у якій донька автора – Марта Онуфріїв – персоніфікує велику батькову ідею виборення України для українців, завдяки котрій “він живе в наших серцях і спонукає нас до чину!” [4, с. 68]. Цим підтверджується фундаментальне положення вченого, висловлене у “Постанні канонічної психології”: “Формування нового світогляду завжди спирається на поступальний хід мови, яка вбирає в себе різнобічні вияви діяльності народу” [6, с. 30]. *Вчинковість, чинність, учиннівість*, що ґрунтується на учінні, становлять провідні властивості особистості української людини, сформованої в українській культурі і, більше того, виявляються в генетичній спадкоємності, навіть якщо ситуаційний компонент учинку не був сприятливий для становлення і розвитку чи то людини, чи то українського народу в цілому протягом трагічних для нього історичних подій, періодів та епох. Так, в своєму радіоінтерв’ю 24 травня 2006 року Володимир Роменець звертає увагу слухачів саме на це: “Культурно і політично склалося так, що в нас було дві України. І в кожній з них розвивалися свої напрямки психології. Справа тепер полягає в тому, щоб зробити єдину психологію, як вона розвивалася в Україні. Якщо порівняти видану взагалі літературу, що

була в західній Україні і в східній на той час, то чотири п'ятих літератури виходило у західній Україні, а одна п'ята – у східній. Тому те, що ми знаємо про неї, – це дуже мало. Нам треба підняти ще дуже багато праць психологічних для того, щоб побачити, що ж там такого цікавого сталося” [1].

І для того, щоб сучасні Володимиру Роменцю і майбутні покоління українського народу побачили, що цікавого ставалось у більшості інших народів світу протягом тисячоліть їхнього пізнання самих себе, вчений відтворює історичний розвиток подій, зумовлених людськими вчинками, які ставали взірцевими для народів з найдавніших часів. Такими прадавніми взірцями для загальнослов'янських уявлень про душу вчений називає вигляд вогню, метаморфози душі у вигляді птахів (голуба, сокола, лебедя, зозулі), комах (мухи, цвіркуна, бджоли, метелика, жука “божої корівки”), людей (немовлят, мавки, русалки) [7, с. 219–222]. Цей учинок академіка Роменця відновлює у свідомості сучасної людини праобрази її передсвідомості так само, як німецький психолог Карл Ясперс відтворив у свідомості західної людини уявлення її передісторії: “Так, у ХІХ ст., – відзначив він, – світовою історією вважалось тільки те, що після попередніх стадій – Єгипту і Месопотамії – відбулось в Греції і Палестині й привело до нашого часу; все інше відносили до етнографії і виносили за рамки дійсної історії. Всесвітня історія була історією Заходу (Ранке). Навпаки, позитивізм ХІХ ст. вимагав рівних прав для всіх людей. Історія є там, де живуть люди. Світова історія охоплює у часі і просторі всю земну кулю. За своїм просторовим розподілом вона упорядковується географічно (Гельмольт). Історія була скрізь” [13, с. 29]. Якщо до В.А. Роменця історією психології були переважно західноєвропейські і північноамериканські психологічні вчення, то створений ним взірць історії психології географічно охоплює найдавніші осередки розвитку людської цивілізації – Китай, Індію, Північну Америку, Західну, Центральну, Східну Європу та арабський світ. І в кожній з них, йдучи за Й.В. Гете, вчений знаходить підтвердження його ідеї: “Спочатку були дія, вчинок!” [8, с. 736]. Подією у житті людини є здійснення вчинку, відзначає В.А. Роменець, а результатом вчинення і є подія – саме те, що стається по дії, після неї: “Взята як така, що визначає собою *сенс людського життя*,

зрозуміла в її надзвичайному типовому значенні, подія стає взірцевою, архетипною, ортопсихічною, зрештою – *канонічною*, а сукупність таких подій упевнено визначатиме психіку людини. Психологія, що звертає свій погляд на такі взірцеві феномени, називається *канонічною психологією*” [5, с. 605]. Поняття канону як установленого правила, унормування традиційності, етимологічно відкриває праобраз мірила, якою в давнину людині послужила звичайна палиця визначеного розміру від грецького “*kanôn* – палиця; правило, норма” [11, с. 329].

МОВНА ГЕРОЇЧНІСТЬ

Розвиток людської психіки впродовж багатьох століть веде до дедалі більшої абстрагованості мислення від матеріальних праобразів предметів, які дали їм назву, розгортаючи згустки актуальних значень для розв'язання нововиниклих мисленневих задач. На це звертає увагу В.А. Роменець, відзначаючи: “Канон – ідеалізований феномен, взятий у його буттєвій повноті, достатній феноменальній вираженості, у зв'язку з певною сукупністю інших канонів. Це визначає специфіку психологічного дослідження. В каноні як еталоні – вихідна точка для судження про багатоманітність психічних проявів людини” [5, с. 605]. Вся ця багатоманітність психічних проявів визначає, за В.А. Роменцем, “*архетип народного духу* як універсальний канон життя” [Там само, с. 617], **якому**, на думку вченого, властива *підпорядкованість* цінностей, тобто певне, властиве культурі кожного народу, структурування життєво важливих вартостей, їх ієрархія. Вихідну палицю канону людини вчений екстраполює на потойбіччя, яке має дві форми – майбутнього і дійсно потойбічного, в образі “паль буття”, що вибудовуються для входу у вічність. Поневоленим потойбічним світом учений називає Стародавній Єгипет, який переважну частину своїх духовних і психофізичних сил віддав зведенню гробниць, пірамід і храмів шляхом поневолення, крім самого себе, й інших народів заради власних “паль буття”. Як бачимо, народ, поневолений потойбіччям, досягнув його, припинивши існування у посейбічному світі. На відміну від цього, нові шляхи життя для свого народу, за визначенням В.А. Роменця, прокладає мужність легендарної, героїчної особистості, яка долає традицію, що є “вираженням канону

людського буття” [Там само, с. 615]. Провідними напрямками формування життя свого народу він називає визначені німецьким психологом Вільгельмом Вундтом “напрями героїчного діяння у царині мови, світоглядних уявлень і звичаїв” як “славнозвісних елементів психології народів” [Там само, с. 616]. Отож названі три складові – мова, світоглядні уявлення або самосвідомість людини і звичаї, які поєднують її з іншими представниками власного народу, мають у своєму підґрунті першу складову – мову, без якої неможливе виникнення і розвиток ні світоглядних уявлень, ані звичаїв у повному обсязі, хіба що у певній специфічно адаптованій формі для людей з важкими вадами психічного розвитку, такими як розумова відсталість і психічні захворювання, для котрих характерні хронічні розлади свідомості. Цим самим мова як філогенетичне надбання культури всього народу і мовлення як індивідуальний психічний процес кожної людини є визначальними у духовній творчості власного буття кожним народом і вчинковим каноном психології кожної людини. Так, українські психологи протягом останніх десятиліть доволі часто стикались з розгубленістю, неприйняттям, агресією русифікованих пацієнтів у процесі їхньої адаптації до української мовної картини світу, яка першочергово фокусувалась на відновленні втрачених у процесі нищення української культури семантичних одиниць. Водночас такий процес сприяв гармонійному особистісному становленню українця завдяки більш активному психічному розвитку раніше російськоодномовного населення в Україні, ніж в одномовній РФ.

В.А. Роменець називає таку епоху визначною, вимірюючи її зсуви кількісними показниками оновлення психічного розвитку за його мовними елементами: “Кожна визначна епоха у житті народу характеризується найбільшою наявністю оновлених елементів його психології. (Як ми зауважували раніше, головними ознаками психічного є елементи мови, тобто значення її лексичних одиниць. – *Примітка авт.*) **Лютер**, оголосививши свої релігійні послання, перекладаючи Біблію рідною мовою, створює її, відшукуючи і шліфує нових слів-понять. (Маю за свій обов’язок нагадати читачам, що перший повний переклад Біблії українською мовою здійснено Пантелеймоном Кулішем, Іваном Пулюєм та Іваном Нечуй-Левицьким (1904),

другий – митрополитом Іларіоном (Іваном Огієнком), що його завершено у 1940 році, опубліковано у 1962, третій – Іваном Хоменком, четвертий – Рафаїлом Турконяком, про п’ятий оголошено в 2014 році. – *Примітка авт.*) Виступи **Шіллера, Гете, Гейне** є етапами створення німецької мови. Виступи **Івана Котляревського**, а далі **Тараса Шевченка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського** – це етапи творення української мови. І можна впевнено говорити про їхній історично-культурний героїзм. Осмислення мови в науковому ключі дає серйозне підґрунтя для її існування і продуктивного розвитку. **В. Гумбольдт, О. Потебня** та багато інших учених уособлюють саме такий героїзм” [5, с. 616]. Здавалося б, героїзація мовотворення у свідомості сучасної людини ще поки надто віддалена від розуміння і відчуття її надзвичайної сили, але протиріччя, виходячи із обґрунтованої В.А. Роменцем вчинкової природи психічного, тут немає. “Мова і світогляд визначають характер поведінки народу, з якої формуються зрештою, традиційні обряди, вчинки тощо, – відзначає вчений. – Формування нового світогляду завжди спирається на поступальний хід мови, але вбирає в себе різнобічні вияви діяльності народу” [Там само]. Цим самим героїчне не може бути несвідомим, швидше, навпаки, завжди є найвищим виявом людської свідомості, який долає невизначеність несвідомого сигніфікацією невідомих значень.

Завершеним учинком є перетворення мисленневого образу невідомого у неіснуюче до цього найменування предмета, дії, відчуття, себто всього того, що, втілюючись в образі слова, стає джерелом нових значень, понять, ідей і категорій новопосталої у свідомості особистостей психологічної реальності, яка завдяки людському вчинку перетворюється на дійсність.

ВЧИНОК – САМОВИЯВ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

Теоретичні засади започаткованого В.А. Роменцем вчинкового напрямку в психології виключають колективістичність, що її український психолог Володимир Янів визначив як “спосіб життя племен, які спільно полюють, спільно ділять здобич, спільно радуються трапезою, спільно голодують” [12, с. 174]. Колективістичності спільного “бенкету і голоду” Воло-

димир Андрійович протиставляє таку тезу: “Вчинок і світ людини” розкриває вчинок як найяскравіший спосіб діяльності людини. Або по-іншому: “Найбільш яскравий спосіб вираження людської діяльності – вчинок з усім багатством його суспільно-особистісної суперечливості – з одного боку, долучає до свого змісту особливості історичного рівня культури людини, з іншого – сам визначає цю культуру, будучи виявом суб’єкта історичної діяльності” [5, с. 383].

Майже неймовірно, але фактом є те, що ці, написані українським психологом Володимиром Роменцем у Києві рядки, цілком гармонізуються з поглядом українського психолога Володимира Яніва, письмово викладеним у м. Мюнхені: “Коллективістичне розуміння історії коріниться у тому самому світогляді, що й коллективістичне господарство. Це не випадок, що комунізм запанував саме в Росії. Коллективістичне світосприймання, брак індивідуалізму в середньовіччі стали основою російського “міру” і общини. Коллективістичне світосприймання є також основою нових колективів – колгоспів... Колектив – це не тільки причина голоду, а й джерело поневолення України. Це повинні усвідомити собі всі ті, які нашвидкуруч погоджуються на існування колективів і навіть пропагують їх. Таке їх становище свідчить про основну неознайомленість авторів подібних проектів чи статей з українською духовністю, і їх проекти та статті – це нищення психічної самобутності українця” [12, с. 196–197]. Незважаючи на відсутність прямих посилок і навіть згадування праць Володимира Яніва, Володимир Роменець, розробляючи вчинковий напрям у царині історії психології, приходять до ідентичного за своїм змістом висновку: “Універсальний і єдиний у своєму роді осередок людської діяльності – вчинок – виражає спосіб існування людини у світі, виступає постійно діючим фактором історичних форм прогресу [5, с. 401].

Але відмінність у твердженнях обох визначених українських психологів усе ж є, і вона стосується історичних стадій психічного розвитку: Володимир Янів звертає увагу на коллективістичність як “спосіб життя племен”, у якому немає місця для вчинку як індивідуального самовияву людини, а Володимир Роменець – на спосіб життя людини, а не племені, що протистоїть індивідуальному учинку, а з ним – й розвитку історичних форм прогресу. В будь-якому разі йдеться про

психологію історичного розвитку людства, яке завдяки вчинку як самовияву людської індивідуальності вивільняється із рабської форми залежності у протоспільноті, ворожій своєрідності кожної з особин, з яких вона утворюється. Натомість, як відзначає Володимир Янів, “рівні обов’язки при обороні країни витворили рівні права чи бодай тенденцію до встановлення рівних прав. Це є джерело українського індивідуалізму, який впливає з відчуття співвідповідальності за долю держави чи рівності перед державою, а індивідуалізм у єдності зі згаданою ініціативністю витворює нахил до самовияву, до підкреслення свого “я” [12, с. 288]. Самовияв власного “я” можливий лише у формі вчинку, який Володимир Роменець називає “способом особистісного існування у світі. Все, що існує в людині і в олюдненому світі, є вчинковим процесом і його результатом” [5, с. 384]. Думку В. Яніва про ініціативний індивідуалізм співвідповідальності В. Роменець конкретизує з граничною чіткістю: “Відокремленість людського існування, виражена у таких поняттях, як “індивід”, “творча індивідуальність”, “Я”, “самість”, “суб’єктивність” і т.д., закономірно передбачає комунікацію; в ній зберігається, розвивається і стверджується індивідуалізація” [5, с. 395]. Вчинок, тим самим, постає способом вільного вибору взаємодії себе зі світом, що забезпечує особистісне самоствердження, а відтак, за В.А. Роменцем, передбачає “прогресуюче життєствердження” [Там само, с. 397].

Самовияв індивідуальності людини, втілений у вчинку, цим самим забезпечує життєздатність нації і людства і цілому, оскільки в кожній історичній ситуації стає мотиваційним способом дії в напрямку розв’язання ускладнень і труднощів, пов’язаних з ризиками, небезпеками і загрозами людському існуванню.

СОВІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЯ ПІСЛЯДІЯ

Учинкова дія та післядія визначені В.А. Роменцем як історико-психологічний принцип, що постав й утвердився у психології ХІХ–ХХ століть. “ХХ століття – століття техніцизму, – відзначає він, – впадає у своєрідний фатум. Головна ідея – вульгарний практицизм – зробити життя *комфортним*, а в соціальному плані – *конформним*, що теж є різновидом комфорту” [5, с. 619]. Так, якщо *ситуаційним* принципом учений пояснює розвиток психологічного знання протягом міфологічного,

стародавнього і періоду середніх віків, *мотиваційним* – епохи Відродження, Бароко і Просвітництва, то півторастолітній період ХІХ–ХХ підлягає тлумачним принципам *дії та післядії (рефлексії)*.

І в “Основах психології” (1995), і в “Історії психології ХІХ – початок ХХ століття” (2006), В.А. Роменець висловлює думку про те, що психологія післядії є переднім краєм сучасної психології, яка, щоб не втратити психологічної істинності, валідності дослідження, методу і методології, має попроситися “зі своїм схоластичним формалізмом” [5, с. 104] і “зробити післядію своїм головним чітко усвідомленим предметом” [Там само, с. 105]. Справді, саме історик психології найповніше усвідомлює ту міру відповідальності за результати розвитку і застосування психології впродовж останнього століття, якій “пророкували в ХХ столітті центральне провідне місце в класифікації усіх знань, які виробило і виробляє нині людство” [Там само, с. 620]. Підкреслимо, що ентузіазм початку 90-х років ХХ століття у зв’язку з очікуванням психологічного розв’язання чи не всіх проблем освітньої практики, масовим підготовленням практичних психологів у ВНЗ України, через десятиліття збагатився власною післядією – їх багатократним масовим перевиробництвом із збереженням тих проблем, для розв’язання яких чинилась ця дія: кількість не стала якістю, оскільки за межами усвідомлення залишилась магістральна упродовж тисячоліть ідея досконалості людини. “Дія завершується, – відзначає учений. – Однак учинок не завершено. Післядія відкриває дослідникам нову царину людського духу. В учинковій дії людина опанувала у драматизмі буття всі скарби свого духу. Вона сама здійснила свій учинок і має пережити свою реакцію на нього. В такій реакції вона виражає і свої свідомі настанови. Тепер вона знає, що саме зробила. Вона вносить оцінку в свою дію, співвідносить оцінку з еталоном моральним, пізнавальним, естетичним, оскільки саме після вчинкової дії відчуває справжній драматизм учинку як такого. Вона міркує над буттям, особливо над тим, у що вона внесла як активна істота свою пристрасть. І чи так вона вчинила, як слід? І що говорить про це її совість?” [9, с. 801]. Отож совість як післядія вчинку є духовним змістом психології людини, яка, за В.А. Роменцем, постає феноменологічною, гуманістичною, самопізнавальною, спрямованою на

піднесення реальних індивідуальних станів психіки до вищих рівнів сенсу людського існування.

Розвиток психологічного знання, відображений у створеній В.А. Роменцем історії всесвітньої психології, становить теоретичну модель вчинкової спіралі, у якій післядія постає *ситуацією*, що зумовлює виникнення *спонуки (мотиву)* наступної дії, згрунтованої на морально вивірених взірцях людських учинків. Такою одвічною спонукою морального вчинку є людська совість, яка єдина тільки здатна вберігати планетарне й індивідуальне життя живих істот, включаючи людину як одну з них.

1. Грабовський С. “Психологія вчинку” і життя Володимира Роменця: [аудиозапис програми] / Сергій Грабовський. – Київ, 24 травня 2006 року [Електронний ресурс].
2. Грінченко Б.Д. Словарь української мови / Б.Д. Грінченко. – К., 1909. – Т.1. – 494 с.
3. Грінченко Б.Д. Словарь української мови / Б.Д. Грінченко. – К., 1909. – Т.4. – 564 с.
4. Онуфрїїв Г. Спонука до чину: художньо-документальний нарис / Григорій Онуфрїїв; опрацювання та доп. М. Онуфрїїв. – Львів: Каменярь, 1996. – 71 с.
5. Основи психології: [підручник] / за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К.: Либідь, 1995. – 632 с.
6. Психологія вчинку: Шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П.А. М’ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. – К. Либідь, 2012. – С. 30.
7. Роменець В.А. Історія психології: Стародавній світ. Середні віки. Відродження: [навч. посібник] / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2005. – 916 с.
8. Роменець В.А. Історія психології: ХVІІ століття. Епоха просвітництва: [навч. посібник] / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2006. – 998 с.
9. Роменець В.А. Історія психології: ХІХ – початок ХХ століття: [навч. посібник] / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2007. – 832 с.
10. Словник староукраїнської мови ХІV–ХV ст. – К.: Наукова думка, 1978. – Т.2. – С. 492–494.
11. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / уклали О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с. – (Словники України).
12. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Володимир Янів; [упоряд. М. Шапофал]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 341 с.
13. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс. – М.: Республика, 1994. – 272 с. – (Мыслители ХХ века).

REFERENCES

1. Hrabovskyi S. “Psykhohohiia vchynku” i zhyttia Volodymyra Romentsia: [audiozapys prohramy]/Serhii Hrabovskyi. – Kyiv, 24 travnia 2006 roku [Elektronnyi

resurs].

2. Hrinchenko B.D. Slovar ukrainskoi movy / B.D. Hrinchenko. – K., 1909. – Т.1. – 494 s.

3. Hrinchenko B.D. Slovar ukrainskoi movy / B.D. Hrinchenko. – K., 1909. – Т.4. – 564 s.

4. Onufriiv H. Sponuka do chynu: khudozhno-dokumentalni narys / Hryhorii Onufriiv; opratsiuvannia ta dop. M. Onufriiv. – Lviv: Kameniar, 1996. – 71 s.

5. Osnovy psykholohii: [pidruchnyk] / za zah. red. O.V. Kyrychuka, V.A. Romentsia. – K.: Lybid, 1995. – 632 s.

6. Psykholohiia vchynku: Shliakhamy tvorchosti V.A. Romentsia: zb. st. / uporiad. P.A. Miasoid; vidp. red. A.V. Furman. – K. Lybid, 2012. – S. 30.

7. Romenets V.A. Istoriia psykholohii: Starodavnii svit. Seredni viky. Vidrozhennia: [navch. posibnyk] / V.A. Romenets. – K.: Lybid, 2005. – 916 s.

8. Romenets V.A. Istoriia psykholohii: XVII stolittia. Epokha prosvitnytstva: [navch. posibnyk] / V.A. Romenets. – K.: Lybid, 2006. – 998 s.

9. Romenets V.A. Istoriia psykholohii: XIX – pochatok XX stolittia: [navch. posibnyk] / V.A. Romenets. – K.: Lybid, 2007. – 832 s.

10. Slovnyk staroukrainskoi movy XIV-XV st. – K.: Naukova dumka, 1978. – Т.2. – S. 492- 494.

11. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv: Blyzko 20 tys. sliv i slovopoluchen / uklaly O.I. Skopnenko, T.V. Tymbaliuk. – K.: Dovira, 2006. – 789 s. – (Slovnyky Ukrainy).

12. Ianiv V. Narysy do istorii ukrainskoi etnopsykholohii / Volodymyr Yaniv; [uporiad. M. Shapofal]. – 2-he vyd., pererob. i dop. – K.: Znannia, 2006. – 341 s.

13. Yaspers K. Smysl y naznachenyeystoryy / Karl Yaspers. – M.: Respublyka, 1994. – 272 s. – (Myslytely XX veka).

АНОТАЦІЯ

Болтівець Сергій Іванович.

Психіка, вивірена вчинком.

Висвітлено основні методологічні засади теорії вчинку В.А. Роменця, у лоні якої розкрита всезагальність учинку в історії розвитку психологічного знання протягом міфологічного, Стародавнього періодів, Середньовіччя, епохи Відродження, Бароко і Просвітництва та періоду XIX–XX ст. Наведено семантичні зразки давньої української лексики, зафіксованої у писемних пам'ятках, що відображають історичну генезу категорії вчинку у свідомому вживанні її семантики попередніми поколіннями українського народу, а також окреслене поле застосування зазначеної лексики у “Словнику української мови” Б.Д. Грінченка і сучасному виданні М. Онуфріїв. Розкрито психологічні напрями розвитку світоглядних уявлень народів на основі вдосконалення мови, роль учинку як способу існування людини у світі і самовияву її індивідуальності. Визначено перспективи розвитку психологічного знання на засадах розробленої В.А. Роменцем теоретичної моделі вчинкової спіралі.

Ключові слова: людина, психіка, осереддя вчинку, теорія вчинку, вчинковий канон психології, самовияв індивідуальності, психологія вчинкової діяльності, спонука морального вчинку, В.А. Роменець.

АННОТАЦИЯ

Болтвец Сергей Иванович.

Психика, выверенная поступком.

Обосновано основные методологические принципы теории поступка В.А. Роменца, в контексте которой раскрыта всеобщность поступка в истории развития психологического знания на протяжении мифологического, Древнего периодов, Средневековья, эпохи Возрождения, Барокко, Просвещения и периода XIX–XX веков. Приведены семантические образцы древней украинской лексики, зафиксированной в письменных памятках, которые отражают исторический генезис категории поступка в осознанном употреблении её семантики предыдущими поколениями украинского народа, а также очерчены границы применения указанной лексики в “Словаре украинского языка” Б.Д. Гринченко и современном издании М. Онуфриив. Раскрыты психологические направления развития представлений в кругозоре народов на основе совершенствования языка, роль поступка как способа существования человека в мире и самовыражения его индивидуальности. Определены перспективы развития психологического знания на основе разработанной В.А. Роменцем теоретической модели спирали поступка.

Ключевые слова: человек, психика, ячейка поступка, теория поступка, поступковый канон психологии, самовыражение индивидуальности, психология поступкового последствия, побуждение нравственного поступка, В.А. Роменець.

ANNOTATION

Boltivets Serhiy.

Psyche, verified by the deed.

Highlighted the main methodological principles of the theory of the deed of V.A. Romenets in the bosom of which disclosed all-generality of the deed in the history of development of psychological knowledge during mythological, ancient periods, Medieval, Renaissance, Baroque and Enlightenment and the period of XIX–XX century. Showed semantic samples of ancient Ukrainian lexicon, recorded in written sights, reflecting the historical genesis of the category of the deed in the conscious use by previous generations of Ukrainian people and also delineated a field of application of the indicated lexicon in the “Dictionary of Ukrainian language” B.D. Hrinchenko and modern edition M. Onufriyiv. Disclosed psychological directions of the development of worldview ideas of nations on the basis of improved language, role of the deed as the method of human existence in the world and the self-expression of individuality. Determined prospects of development psychological knowledge on the principles of developed by V.A. Romenets theoretical model of committing spiral.

Keywords: human, psyche, core of the deed, theory of the deed, committing canon of psychology, self-expression of individuality, psychology of committing after action, motivation of moral deed, V. A. Romenets.

Надійшла до редакції 30.03.2016.